

Eduskunnalle

Postiosoite: Eduskunnan kirjaamo, 00102 Eduskunta

Sähköpostiosoite: kirjaamo@eduskunta.fi

Käyntiosoite: Eduskuntakatu 4.

Asia: HE 239/2016 vp

Viitteet: Perustuslakivaliokunnan lausunto, PeVL 5, 2017 vp
Lausuntoni perustuslakivaliokunnalle 15.10.2016

Huolestuneena perustuslakivaliokunnan antaman lausunnon, Tenojokivarren saamelaisten perustuslaillista asemaa tunnustamattomasta kannasta, pyydän eduskuntaa korjauttamaan Norjan kanssa solmittavan Tenojoen kalastussopimuksen ja siihen liittyvän kalastuksen järjestämistä koskevan Tenojoen kalastussäännön vastaamaan laillista asiakirjanäyttöä ennen kalastussopimuksen hyväksymistä sekä tunnustamaan Utsjoen käräjäoikeuden tuomion 6.3.1861 toimeenpanosäännösten edellyttämällä tavalla.

Tenojoen varrella sijaitseville taloillemme, on talonkirjoilla ja käräjäoikeuden vahvistamilla perustamispäätöksillä jo laillisesti turvattu

- 1) kalastusoikeudet kiinteistökohtaisina maa- ja vesialueen (kalavedet) omistukseen perustuvina oikeuksina ja
- 2) ylimuistoiseen nautintaan tai muuhun perusteeseen perustuvina erityisperusteisina kalastusoikeuksina vesipiirirajankäynnin yhteydessä Korkeimman oikeuden tuomioilla.

Asiakirjanäyttöön perustuvat oikeudet on Korkein oikeus tuomiossaan (KKO, 28.6.1993, Nro 2197 Dnro M89/247) ennestään vahvistamattomien erityisperusteisten kalastusoikeuksien osalta todennut perustelluiksi, eikä ole syytä olettaa, etteivätkö saamelaisten muutkin asiakirjanäyttöön perustuvat oikeudet olisi samalla tavoin asiakirjanäytöllä juridisesti perusteltuja.

Korkein oikeus katsoo toimitusmiesten ja maa-oikeuden tavoin, että erityisperusteinen kalastusoikeus voi perustua uutitalon perustamispäätökseen tai muuhun vastaavaan talonkirjaan, kuten esimerkiksi katselmuspöytäkirjaan. Nämä oikeudet eivät ole väliaikaisia ja ne vahvistetaan tässä toimituksessa. Maa-oikeus on laatinut vahvistamistaan kalastusoikeuksista talokohtaiset luettelot, jotka perustuvat edellä mainittuun asiakirjanäyttöön.

Korkein oikeus on vesipiirirajankäynnin yhteydessä käsitellyt muuhun kuin vesialueen omistukseen perustuvia kalastusoikeuksia (KKO 1330/1984, 27.6.1984), joista on käytetty ilmausta ”erityisperusteiset kalastusoikeudet”. Saman tuomion KKO 1330 ilmauksesta ”... oikeus kalastukseen, paitsi kiinteistön omalla vesialueella, myös oman lohkokunnan ...” käy ilmi, että saamelaisilla on kiinteistökohtaisia yksityisiä vesialueen omistukseen perustuvia kalastusoikeuksia.

Kalastusoikeus

Korkein oikeus toteaa, että jokaiselle kiinteistöllle, jolla on oikeus yhteisiin vesialueisiin, kuuluu sen omistajan asuinpaikasta tai muista omistajan henkilöön liittyvistä seikoista riippumatta oikeus kalastukseen, paitsi kiinteistön omalla vesialueella, myös oman lohkokunnan yhteisillä vesialueilla. Erikseen vahvistettavaksi jää vain ylimuistoisella nautinnalla tai muulla perusteella saatu erityinen oikeus kalastuspaikkaan tai kalastukseen toisen lohkokunnan tai valtion vesialueella. Myös tällainen erityisperusteinen kalastusoikeus KKO 1330/1984, 27.6.1984, sivu 12

Kiinteistökohtaiset erityiset oikeudet kalastukseen on käsitelty vesipiirirajankäynnin yhteydessä omistusoikeuteen rinnastuvina oikeuksina.

Kiinteistökohtainen erityinen oikeus kalastukseen ei myöskään voi ulottua koko kunnan alueelle. Tällaiset oikeudet perustuvat usein määräykseen tai ehtoon kiinteistöä muodostettaessa. Niiden laadun ja laajuuden selvittäminen ja niiden vahvistaminen on käsiteltävä tässä vesirajankäyntitoimituksessa soveltaen maakaaren 12 luvun 4 §:ää, välirajasta vedessä annettua lakia ja 28.9.1951 annettua kalastuslakia. Välirajasta vedessä annetun lain 8 §:n säännös ei estä hakemasta myös tästä kysymyksestä annettuun ratkaisuun muutosta jakolain mukaan.

KKO 1330/1984, 27.6.1984, sivu 12

Sen sijaan saamelaisten omistamien kalavesien ja maa-alueisiin rajoittuvien vesialueiden osalta kalastusoikeuksia ei ole ollut tarpeen käsitellä, koska kalavedet ovat kiinteistöön kuuluviksi määritettyjä vesialueita, ja koska maa-alueen kohdalla olevaan vesialueeseen omistajalla on kalastusoikeus kalastussäännön 4.12.1865, sekä Korkeimman oikeuden mainitsemien maakaaren, välirajasta vedessä annetun lain ja kalastuslain nojalla.

Kuten KKO:n tuomiosta 2197/1993 käy ilmi, saamelaisten kalastusoikeudet Tenojoella eivät perustu kulttuurin tai elinkeinon harjoittamisen oikeuteen, vaan ne perustuvat yksiselitteisesti talonkirjoihin ja niiden vahvistamiseen käräjäoikeudessa.

Edellä olevasta syystä olen sekä pyytänyt että myös vaatinut valtioneuvostoa tunnustamaan Qvadniljokka nybyggen omistusoikeutemme toimeenpanosäännösten edellyttämällä tavalla. Katson omistusoikeuden tunnustamisen ainoaksi keinoksi, jolla Qvadniljokka nybyggen perustamiskirjan 26.9.1860 kanssa ristiriidassa olevat kiinteistörekisteriin merkityt tiedot voidaan vaatia korjattaviksi käräjäoikeudessa vahvistetun toimituskirjan mukaisiksi.

Niin kuin KKO:n tuomiosta 2197/1993 paljastuu, maaomistusoikeutemme on vahvistettu ja turvattu Qvadniljokkan talonkirjoilla, jotka edustavat juridista asiakirjanäyttöä. Hallinnollisella isojakotoimituksella tätä juridista asiakirjanäyttöä ei ole voinut olla

mahdollista muuttaa, vaikka hallituksen esityksessä (HE 239/2016) valheellisesti väitetäänkin tilojen muodostuneen ”isojaissa kruunun uudistiloista...”.

”Tenojokilaaksossa sijaitsevat tilat ovat muodostuneet isojaissa kruunun uudistaloista ja kruununmetsätölpistä, maanhankintalain (396/1945) perusteella, eräiden vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa annetun lain (361/1958) perusteella, porotilalain (590/1969) mukaisesti sekä luontaiselinkeinolain (610/1984) perusteella.”

Väite tilojen muodostumisesta ”isojaissa kruunun uudistiloista” ei perustu asiakirjanäyttöön, sillä isojakolain nojalla toimitettu verollepano ja siihen liittyvät tiluksien pyykittämiset eivät olleet kiinteistönmuodostamistoimituksia, mikä käy ilmi esim. Qvadniljokkan verollepanopöytäkirjasta.

Entisellään				Määrätään tässä verollepanossa			
Kylä	Talon			Kylä	Talon		
	N:o	Mantt.	Nimi		N:o	Mantt.	Nimi ja tal. tilja.
Outakoski	19	1/12	Kuodniljokkan	Outakoski	44	0,0635	Kuodniljokkan Ola Hagelin

Lapin lääninhallitus N:o E.611, 24.4.1948, Dnro 11054.E.90.45.

Verollepanopöytäkirjasta paljastuu, että Kuodniljokkan (Qvadniljokka nybygge) maakirjatunnusta on muutettu (entisellään – määrätään tässä verollepanossa). Uudeksi maakirjatunnukseksi määrättiin Outakoski nro 44 entisen Outakoski nro 19 sijaan.

Kun meille ei ole maanmittauslaitoksen taholta suotu isojakolain 12 §:n tarkoittamaa muutoksenhakumahdollisuutta, niin ei liene suurikaan virhe sanoa isojakotoimituksia saamelaisten osalta kolonialistisiksi, sillä ei parhaalla tahdollakaan voi hallinnollisia toimituksia, joilla on ”kävelty oikeuden tuomioiden yli”, pitää oikeudenmukaisina.

12 §

Toimitusmiesten päätökseen, joka koskee 10 ja 11 §:n mukaan taloille yksityiseen käyttöön annettavia tiluksia, älköön erikseen haettako muutosta, vaan on valitusosoitus annettava vasta, kun koko toimitus on täydellisesti loppuunsaatu.

Muutokset, jotka valituksen johdosta ehkä tehdään jakoon, älkööt aiheuttako muutosta talojen verollepanopäätöksiin.

Niissä tapauksissa, jotka mainitaan 10 ja 11 §:ssä, älköön verollepanotarkastusta määrättäkö toimitettavaksi, ellei näytä ilmeiseltä, että luokituksessa on oleellisia virheitä. (Isojakolaki 28.4.1925)

Meille ei siis ole suotu mahdollisuutta osoittaa valtiota parempaa omistusoikeutta niihin talonkirjoissa määritettyihin maa- ja vesialueisiin, jotka isojakotoimitusten yhteydessä on jätetty rekisteröimättä taloille, joihin kuuluviksi nuo maa- ja vesialueet on jo kruunun uudistilajärjestelmän aikana rekisteröity. Tämä asettaa kyseenalaiseksi Tenojoen kalastussopimuksen hyväksymisen oikeudenmukaisuuden.

Oikeusministeriön Lapinmaan maa- ja vesialueiden tutkimuksen mukaan uudistiloiksi on mukautettu saamelaisten omistamista veromaista muodostettuja kalastustiloja, jotka ko. tutkimuksen mukaan edustavat perinteistä asumista. Niinpä saamelaisten omistamat kalavedet ja vesialueet sekä erityisperusteiset **kalastusoikeudet kuuluvat olennaisena osana elannon hankkimiseen perustuvaan asumiseen.**

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon kirjattu kalastuksen järjestämisen olennainen peruste ”oikeus hankkia lupa kalastamiseen” loukkaa saamelaisten elämisen oikeutta (PL 7 §). Muiden ”kalastajaryhmien” harjoittaman elinkeino- ja huviperusteisen kalastuksen rinnastaminen ja asettaminen yhdenvertaiseen asemaan saamelaisten ruoan hankintaan perustuvan kalastuksen kanssa loukkaa syvästi ei vain yhteiskunnallisia moraalisia arvoja vaan mitä suurimmassa määrin myös kansainvälisesti tunnustettuja alkuperäiskansa-oikeuksiamme.

Tenojoen vesistöissä harjoitettavan kalastuksen kannalta olennaista on se, kenellä on oikeus hankkia lupa kalastamiseen ja millaisen kalastamiseen lupaa oikeuttaa. Oikeus kalastaa Tenojoen alueella määräytyy kalastussäännön 2 §:n rajajokiosuuden kalastajaryhmittelyn ja 4 §:n kalastuslupaluokituksen perusteella. Kalastajaryhmiä Suomen alueella olisi neljä. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat. Toiseen ryhmään kuuluvat muualla kuin Tenojoen jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat. Kolmas ryhmä käsittää Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvat henkilöt, jotka eivät omista kalastusoikeutta. Neljännen ryhmän muodostavat muut henkilöt, jotka eivät omista kalastusoikeutta Tenojoen kalastussäännön voimassaoloalueella tai eivät asu vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa. (PeVL 5/2017 vp)

Saamelaisten kalastusoikeudet Tenojoella on tunnustettu jo 1970-luvulla alkuperäiskansaoikeuksina, vaikka ILO:n alkuperäiskansasopimusta tuolloin ei vielä ollut olemassakaan, niin kuin Jouko Sillanpään (2006) tutkimusraportista käy ilmi.

Eduskunta sai vuonna 1976 Kekkosen toimikunnan mietintöön perustuvan esityksen, joka sisälsi ehdotukset laiksi vesialueiden rajankäynnistä Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa sekä laiksi kalastamisesta pohjoisilla vesialueilla. Eduskunnassa esityksen käsittely pitkittyi asian muututtua vähemmistökansan etuihin liittyväksi poliittiseksi kysymykseksi. Kun vielä ilmeni, että esitettyjen lakien säätäminen edellyttäisi perustuslain säätämisyjärjestystä, hallitus veti lopulta esityksensä pois (Pohjola 1995, s. 153–154). Jouko Sillanpää, Ylä-Lapin isojaot ja saamelaisten maa- ja vesioikeudet (2006)

Alkuperäiskansaoikeuden luonne paljastuu Tenojoen vesirajankäyntiä koskevasta 1970-luvun lehtiartikkelista. Artikkelin mukaan kalastusoikeutta Tenojokeen ei saa ostamalla maata Tenon rannalta. Tämä oikeuden luonne sisältyi yksiselitteisenä Tenojoen kalastussääntöön vuodelta 1989. Tenosopimuksen mukaan Tenojoen kalastusoikeus oli joko Tenon laaksossa perinteiseen asumiseen perustuva oikeus tai perintönä saatu oikeus.

Kalastus on poronhoidon ja metsästyksen ohella yksi saamelaisten kulttuurimuotoon kiinteästi kuuluvista elinkeinoista (ks. [HE 309/1993 vp](#), s. 65/II ja esim. [PeVL 3/1990 vp](#), s. 2–3, [PeVL 29/2004 vp](#), s. 2 ja [PeVL 40/2009 vp](#), s. 2). Hallituksen esitys on tämän vuoksi erityisen merkityksellinen perustuslain 17 §:n 3 momentin kannalta. (PeVL 5/2017 vp)

Epäilemättä kalastusoikeus Tenojoella on ILO:n alkuperäiskansasopimuksen nro 169 artiklan 14 tarkoittama asumiseen perustuva yksinomainen oikeus niille saamelaisille, joilla on KKO 2197/1993:n tarkoittama maa- ja vesialueen omistukseen perustuva oikeus asiakirjanäytön nojalla. KKO 1330/1984 mukaan kalastusoikeus voi koskea vain vesioikeuskylän eli muinaisen lapinkylän aluetta. Tätä asiakirjanäyttötodisteista maa- ja vesialueen omistukseen perustuvaa oikeutta saamelaiskäräjät ja ministeriöiden virkamiehet ovat pyrkineet vääristelemään kulttuuri- ja elinkeinoperusteiseksi oikeudeksi ilman että heidän tulkintansa perustuisi asiakirjanäyttöön.

Toisaalta myös Tenolta tontin tai maata ostaneet ovat maanmittausviranomaisten tuella pyrkineet tätä alkuperäiskansaoikeutta murentamaan Suomen kiinteistölainsäädännön mukaisilla tulkinnoilla. Myös perustuslakivaliokunnan kanta on ristiriidassa 1970-luvulta periytyvän eduskunnan poliittisen ratkaisun ja Tenojoen kalastussopimuksen v. 1989 oikeudellisen alkuperäiskansaoikeusmäärityksen kanssa. Saamelaisten kotiseutualueen maoikeudet ovat alkuperäiskansaoikeuksia, joiden oikeudet ovat riippuvaisia maanomistajan etnisestä taustasta, on poliittinen ratkaisu, sillä Suomen kalastuslaki ei voi olla valtakuntien raja-alueella eikä saamelaisten kotiseutualueella se oikeudellinen perusta, johon kiinteistökohtaiset kalastusoikeudet perustuvat.

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan vesialueen omistusoikeus kattaa myös kalastusoikeuden ja kalastusoikeus nauttii perustuslain takaamaa omaisuudensuojaa. Valiokunta on aiemmin katsonut muun muassa, että kalastusoikeudella ymmärretään suojattua valtaa harjoittaa kalastusta määrättyllä vesialueella. (PeVL 5/2017 vp)

Kun Tenojokilaaksossa sijaitsevat tilat ovat muodostuneet seuraavien perusteiden mukaisesti,

- 1) saamelaisten omistamista veromaa- ja kalastustiloista perustettuja uudistiloja (tilan muodostamisen peruste: maakaari 1734)
- 2) valtion (liika)maista muodostettuja kruunun uudistiloja (tilan muodostamisen peruste: asutusreglementti 1749),
- 3) kruununmetsätorppia (tilan muodostamisen peruste: senaatin määräys 1874),
- 4) asutustiloja (tilan muodostamisen peruste: maanhankintalaki (396/1945),
- 5) vuokratiloja (tilan muodostamisen peruste: eräiden vuokra-alueiden lunastamisesta maalaiskunnissa annettu laki (361/1958),
- 6) porotiloja (tilan muodostamisen peruste: porotilalaki (590/1969) sekä
- 7) luontaitiloja (tilan muodostamisen peruste: luontaiselinkeinolaki (610/1984),

niin tilakohtaiset kalastusoikeudet määräytyvät kunkin tilan asiakirjanäytön perusteella.

Tilat siis perustuvat alkuperäiseen, perinteiseen asumiseen (kohta 1), Lapinmaan asuttamiseen (kohdat 2, 3, 4 ja 5) ja elinkeinokulttuurin harjoittamiseen (kohdat 6 ja 7). Tilan muodostamisen peruste kertoo, että perustuslakivaliokunnan tarkoittama elinkeinoperusteinen kalastusoikeus voi koskea itse asiassa vain luontaiselinkeinolain (610/1984) nojalla perustettuja kiinteistöjä, mutta ei muita tiloja, sillä kalastusoikeus ei ole näille muille tiloille elinkeinoperusteinen oikeus, vaan asumis- tai asuttamisperusteinen oikeus. Oikeusministeriön Lapinmaan maoikeudet tutkimuksen mukaan kalastustilat ovat yksiselitteisesti saamelaisten perustamia tiloja.

Perustuslakivaliokunnan mielestä hallituksen esityksen perusteella muodostuva voimakkaasti rajoittava käsitys kalastusrajoituksista konkretisoituu monessa suhteessa nimenomaan saamelaisten ryhmässä. (PeVL 5/2017 vp)

Siitä huolimatta, että perustuslakivaliokunta toteaa kalastusrajoitusten kohdistuvan nimenomaan saamelaisen alkuperäiskansan elannon hankkimisen oikeuksiin, mitään todellista korjausehdotusta tähän yhteiskuntamoraalin kannalta arveluttavaan ja epäoikeudenmukaiseen sopimuksen kohtaan ei esitetä. Kuten edellä on jo todettu, saamelaisten kalastusoikeudet perustuvat Korkeimman oikeuden 2197/1993 mukaan kiinteistökohtaiseen asiakirjanäyttöön, eivätkä kieleen ja kulttuuriin.

Saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin lainsäädännöllinen vahvistaminen alkuperäiskansaoikeuksina Tenojoen kalastussopimuksella on absurdi tapa perustella ympäristövastuuta toteuttavan sääntelyn yhteydessä. Sääntely joka tapauksessa kohdistuu saamelaisten elannon hankkimiseen.

Perustuslakivaliokunta kuitenkin painottaa, että lainsäädännöllä tulisi myös ympäristövastuuta toteuttavan sääntelyn yhteydessä vahvistaa saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Näin ollen hallituksen esityksen voidaan katsoa olevan ongelmallisessa suhteessa valtiosääntöön siksi, että saamelaisten kulttuuriin liittyviä perinteisiä kalastusmuotoja koskevat lievemmat kalastusrajoitukset on toteutettu asuinpaikkaperusteisesti. Valiokunta huomauttaa, että perustuslain 17 §:n 3 momenttiin perustuva oikeus harjoittaa omaan kulttuuriin liittyvää kalastusta ei ole asuinpaikkasidonnainen. (PeVL 5/2017 vp)

Voidaanko saamelaisten ruokapöydän sisältöön kajoamisella perustella elinkeino- ja huvikalastukselle asetettuja taloudellisuontoisia tavoitteita? Tavoite ja toiminta ovat selkeästi ristiriidassa saamelaisten ihmisoikeuksien kanssa. Voidaanko köyhien saamelaisten ruokapöytä tyhjentää rikkaiden suomalaisten huvikalastajien hyväksi? Saamelaiset ovat joutuneet henkensä pitimiksi myymään jo kauan maitaan elannon hankkimiseksi. Minkä moraalisäännön mukaan ruoan hankkimisen oikeuskin voidaan saamelaisilta vielä ottaa pois?

Ottaen huomioon, että kalastaminen kuuluu hyvin olennaisesti ja erottamattomasti perinteiseen saamelaiseen elämänmuotoon, hallituksen esityksen saamelaistenkin kalastusta koskeva asuinpaikkaperusteinen rajausta estää muualla asuvia saamelaisia harjoittamasta kulttuuriaan Tenojoella tavalla, jota ei voida pitää ongelmattomana. Tämän vuoksi perustuslakivaliokunta katsoo, että perustuslain 17 §:n 3 momentista johtuvista syistä oikeus kalastaa Tenojoella olisi pitänyt turvata ehdotettua laajemmin saamelaisille asuinpaikasta riippumatta ja kohdistaa kalastusrajoitukset voimakkaammin sellaiseen kalastukseen, joka ei nauti perustuslain 17 §:n 3 momentin ja YK:n KP-sopimuksen 27 artiklan mukaista suojaa. Perustuslakivaliokunta katsoo, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on selvitettävä, mahdollistaako kalastussäännön 2 ja 4 §:n sääntely esimerkiksi voimaansaattamislain 9 §:n muuttamisen tavalla, joka turvaisi saamelaisten oikeudet hallituksen ehdotusta paremmin. Jos saamelaisten oikeuksien parantaminen ei ole mahdollista voimaansaattamislain muutoksella, perustuslakivaliokunta pitää välttämättömänä, että sopimuksen hyväksymisestä huolimatta eduskunta velvoittaa lausumalla hallituksen jatkamaan neuvotteluita saamelaisten kulttuuriin liittyvän perinnekalastuksen turvaamiseksi. (PeVL 5/2017 vp)

Saamelaisalueen ulkopuolella asuvien saamelaisten oikeus kalastaa perustuslain 17 §:n nojalla ei perustu asiakirjanäyttöön. ”Ulkosaamelaisia” varten on Tenojoen kalastussäännön v. 1989 ”perintönä saatu kalastusoikeus” kirjattu sopimukseen. Kun saamelaisten kalastusoikeudet perustuvat Korkeimman oikeuden tarkoittamaan kiinteistökohtaiseen asiakirjanäyttöön, niin tuon kalastusoikeuden epääminen uudella Tenojoen kalastussäännöllä ei ole minkään lain nojalla mahdollista. Oikeudet on vahvistettu 1800-luvulla käräjäoikeuden tuomioilla ja sen periaatteen on Korkein oikeus tuomiossaan 2197/1993 vahvistanut ja siihen kaikki tyytykööt, niin kuin Korkeimmalla oikeudella on tapana asia ilmaista.

Spárasulnjárga 25.2.2017

Arvi Hagelin, eläkeläinen

Osoite: Tenontie 3882, 99980 Utsjoki

Jakelu: Kansanedustajat (*.*@eduskunta.fi)